

Nieuw Rechts en Nieuw Links

De nadagen van de snelle economische groei brachten ons Nieuw Links. De zich voortslepende depressie brengt ons Nieuw Rechts. Is er verband tussen die twee ontwikkelingen? Ongetwijfeld, en men kan zelfs meer dan één verband vaststellen.

Nieuw Links was een reactie op de jaren van economische groei. Het besef brak door dat groei niet alleen maar voordelen had. Er groeide afkeer van de grootschalige productieorganisaties die de groei bewerkstelligd hadden, van de daarmee gepaard gaande bureaucratisering in de staat en in de massa-organisaties. Er was ergernis afhankelijk te zijn van de beslissingen van weinig machthebbers, ergens aan de top der hiërarchieën zetelend. Marcuse's verwijt dat deze constellatie leidde tot totale onderdrukking kreeg vooral door de oorlog in Vietnam voor de jongeren een zekere mate van geloofwaardigheid. Nieuw Links kwam op voor vrijheid van het individu en zag die vrijheid en door de staatsbureaucratie van het Oosten en door de markteconomie van het Westen bedreigd. Beide waren immers bezig met hetzelfde project: de steeds verdergaande opbouw van een consumptie maatschappij waarin de productie alle andere menselijke activiteiten verdringt. Raymond Aron noemde de Mei-revolte van 1968 in Parijs „la révolution introuvable”. De actievoerders verwierpen zowel de staatsbureaucratie als de markt. Maar wat wilde men dan wel? Een leuze gaf aan wat men in gedachte had: „Auto-gestion”. Arbeiderszelfbestuur in een maatschappij gebaseerd op democratische planning. „Dat is geen program, het is een protest”, zei Alain Touraine terecht. En omdat Nieuw Links geen kans zag een program te concretiseren liep het dood in kleine splintergroepen.

Nieuw Rechts heeft met Nieuw Links meer gemeen dan men zou vermoeden. Ook dáár de ergernis over de onvermijdelijke instituties van de massamaatschappij, ook dáár de afkeer van de daarmee gepaard gaande bureaucratie, en de voorkeur „to do your own thing”. Maar Nieuw Rechts kwam naar voren in een tijd van economische stagnatie en wilde

herstel van de economische groei. Anders dan Nieuw Links had men wel een concreet programma: herstel van de vrije markt. Reductie van de almachtige staat tot een noodzakelijk minimum. De vrije markt als voorwaarde voor vrijheid van het individu en efficiency in de economie. Men kan stellen, dat beide inderdaad enige verwantschap vertonen en wortelen in hetzelfde culturele klimaat. Wellicht mag men stellen dat Nieuw Rechts ook een contrarevolutie was tegen de ontwikkeling van Nieuw Links tien, vijftien jaar eerder.

Traditioneel, kan men schematiserend stellen, toonde Rechts ons een simpel instrumentarium, de markt, dat zowel efficiency als vrijheid en rechtvaardigheid garandeerde. Links toonde een door de vrije markt verworden samenleving, die noch efficiënt, noch rechtvaardig of vrij mocht worden genoemd. Daar tegenover stond dan de nobele en rechtvaardige staat, waarvan alle — of ten minste veel — heil mocht worden verwacht. Nieuw Links keerde zich af van het simplicisme van oud Links: ook de staat bleek niet te deugen. Nieuw Rechts keerde terug naar de simpelheid van de oude utopie van Adam Smith.

In een tijd, waarin ten gevolge van de economische stagnatie vooral de overdrachtsinkomens enorm aanzwollen, had de aanval van Nieuw Rechts op de sociale zekerheid de wind mee. De kreet „get the bums off welfare”, gaf beter dan de fraaie redeneringen van economen en sociaal filosofen weer, wat vooral veel Amerikaanse kiezers beweegt. Terwijl Nieuw Links alleen maar voor veel lawaai en stapels boeken zorgde, leverde Nieuw Rechts een Amerikaanse president.

Blijft natuurlijk de vraag welke koers overblijft voor Pens „vrienden van de welvaartsstaat”, die aan het einde van de jaren zestig best begrip hadden voor de ergernissen van Nieuw Links, maar het „program” dat daaruit voortvloeyde verwierpen. Ontmanteling van de wel-

vaartsstaat à la Reagan is voor hen onaanvaardbaar. Maar niemand ontkomt aan de noodzaak de financiële crisis te lijf te gaan, en dat lijkt slechts mogelijk door in ieder geval een paar stappen met Reagan mee te gaan: aan een zekere stroomlijning van de welvaartsstaat is nauwelijks te ontkomen. Loonmatiging is evenmin te vermijden.

Gaat een program van bezuiniging en beperking der loonkosten, in combinatie met een beleid van herindustrialisatie, ons binnen afzienbare tijd opnieuw groei en volledige werkgelegenheid brengen? Ik betwijfel het. De aanhoudende wereldrecessie blokkeert voorschijns herstel van groei en werkgelegenheid. Een hoogst onaantrekkelijk perspectief: een periode, waarvan het einde nog niet te zien is, waarin een onaantrekkelijk beleid ons weinig hoop op echt herstel kan geven. Het lijkt mij dat juist dat perspectief aanleiding moet zijn om méér te doen dan te streven naar herstel van de welvaartsstaat van de jaren zestig. Twee punten zou ik daarbij hoog op de agenda willen plaatsen. Ten eerste: zijn er alternatieven voor werkloosheid die minder stigmatiserend en discriminerend zijn? En ten tweede: welke ruimte is er om de relatie tussen groei en werkgelegenheid te veranderen?

Deze vragen komen er uiteraard op neer dat de ons opgelegde tragere groei aanleiding moet zijn om terug te komen op de discussie van de jaren zestig over de wenselijkheid te leren leven met lagere groeipercentages om andere en meer fundamentele redenen dan de tijdelijke stagnatie van de wereldeconomie.